

Streszczenie pracy doktorskiej, Zoltán Gyalóky, Małopolsko-spiskie rzeźby Marii z Dzieciątkiem z pierwszej połowy XIV wieku. Studia nad recepcją form francuskiej rzeźby gotyckiej w Europie Środkowej, Promotor: dr hab. Marek Walczak

Tematem rozprawy jest fenomen pojawienia się w Małopolsce i na Spiszu (ok. 1320-1330) konwencji stylowej, powstałej wskutek utrwalenia się w rzeźbie określonego schematu przedstawienia Marii z Dzieciątkiem, wypracowanego w środowisku artystycznym Ile-de-France na przełomie wieków XIII i XIV.

Konwencję tę najściślej reprezentuje siedem drewnianych figur (w Małopolsce Madonny w Nowym Sączu, z Dominikowic, w Szaflarach, na Spiszu rzeźby z Toporca, Ruskinowic i niezachowana figura ze Švábovec oraz w regionie Szarysz figura z Richvaldu), stanowiących w pierwszym rzędzie przedmiot analizy. Z powodu braku wiadomości historycznych mogących wyjaśnić okoliczności powstania tych rzeźb, szczególny nacisk położono na ich analizę stylową. Dzieła te zestawiono z rzeźbami powstałymi w najważniejszych ośrodkach artystycznych Europy, a w dalszym ciągu podjęto próbę interpretacji zawartych w rzeźbach treści ideowych poprzez rozpoznanie ich ikonografii. Osobny rozdział poświęcono wyjaśnieniu pierwotnej funkcji, ściśle związanej ze sposobem odbioru figur przez wiernych w praktykach religijnych. Szczególne znaczenie przypisano, niespotykemu w innych częściach Europy, motywowi ruchomej główki Dzieciątka Jezus, która dzięki odpowiednim rozwiązaniom technologicznym, mogła być poruszana przez osobę stojącą za figurą. Analizę historyczno-artsytyczną uzupełniło omówienie tła historycznego umożliwiające postawienie hipotez na temat okoliczności fundacji omawianych dzieł.

Uwzględnienie w jednej grupie figur przechowywanych dziś w Polsce, na Słowacji i na Węgrzech stanowiło odejście od dotychczasowej praktyki badawczej, zgodnie z którą historycy sztuki jako punkt odniesienia w analizie porównawczej uznawali zawsze figury przechowywane w ich kraju. Analizując charakterystyczne dla dzieł tworzących grupę bogactwo rozwiązań formalnych (w ramach zbliżonego wyrazu stylowego), wskazano na szereg bezpośrednich odniesień do rzeźby francuskiej oraz brak równie ścisłych nawiązań do wytwórczości artystycznej w innych ośrodkach europejskich. Zagadnienia ikonografii, pierwotnych funkcji rzeźb i okoliczności ich powstania zostały omówione w sposób zdecydowanie szerszy i bardziej szczegółowy, niż w dotychczasowych badaniach historyczno-artystycznych.

Wyniki przeprowadzonej w pracy analizy wskazują na bezpośrednie przeniesienie opisanej konwencji stylowej z Francji do Europy Środkowej – bez pośrednictwa innych ośrodków, a więc wbrew przyjmowanym dotąd opiniom. Fenomen ten ma jednocześnie wymiar transgraniczny, świadczący o bliskich relacjach kulturowych Królestw Polski i Węgier.

Zoltán Gyalóky